

Особливості кредитного забезпечення розвитку Карпатського регіону України

Здійснено аналіз стану та тенденцій кредитного забезпечення областей Карпатського макрорегіону. Визначено динаміку показників, які характеризують ресурсну базу комерційних банків регіону загалом та в розрізі областей, які входять до його складу. Визначено основні проблеми забезпечення регіону банківськими кредитними ресурсами. Ключові слова: макрорегіон, банківська система, банки, ресурсна база, кредитне забезпечення.

Соціально-економічний розвиток будь-якого регіону є залежним у тому числі від наявності в ньому ефективно діючої кредитної системи, представленої мережею фінансово-кредитних установ, які здатні достатньою мірою забезпечувати потреби економіки в фінансових і кредитних ресурсах. Це обґрунтоване тим, що розвиток регіону напряму пов'язаний із, по-перше, «забезпеченням потреби в додаткових джерелах фінансування розширеного відтворення, по-друге, з фінансово-кредитним забезпеченням пріоритетних напрямів розвитку окремих галузей економіки, по-третє, з підтримкою стабільності та стійкості фінансово-кредитної системи, по-четверте, з розв'язанням різного роду соціально-економічних проблем, з якими стикаються всі без винятку економічні суб'єкти» [1]. Відомо, що між розвитком банківської системи та соціально-економічним становищем існує пряма залежність та взаємозв'язок. Від ефективності функціонування банківської системи значною мірою залежать масштаби та темпи економічного зростання. Намагаючись примножити ВРП, регіони докладають зусиль до залучення максимального обсягу інвестиційних ресурсів на свою територію, тобто регіональний розподіл банків, їх філій, а також капіталу має об'єктивну основу: прямо пропорційно залежить від рівня економічного розвитку регіону, концентрації виробництва і доходів у ньому [2]. Отже, забезпечення потреб економіки регіону в фінансово – кредитних ресурсах залежить від присутності в ньому ефективного банківського сектора, а управління кредитними ресурсами, пошук їх нових джерел, які можуть бути залученими для потреб регіонального розвитку, управління їх формуванням, розподілом, перерозподілом та максимально ефективним використанням стає надважливим інструментом забезпечення економічного зростання регіону.

Опис проблем кредитного забезпечення регіонального розвитку відображено в працях: О. Д. Василика, І. М. Вахович, С. В. Зенченко, О. В. Попової, М. А. Гапонюка, В. М. Гейця, А. І. Даниленко, О. В. Дзюблюка, М. І. Скрипниченко, О. А. Сугоняко, Л. І. Федулової, Б. І. Пшика та багатьох інших як вітчизняних, так і зарубіжних науковців та практиків. Однак досі залишаються відкритими питання оцінювання впливу банківського кредитування на забезпечення регіонального розвитку в розрізі макрорегіонів України. Виокремлення таких територіальних утворень (макрорегіонів) у предмет дослідження, на нашу думку, є

цілком обґрунтованим з огляду на задеклароване на державному рівні реформування територіального устрою та місцевого самоуправління в межах розпочатої в 2010 р. адміністративної реформи.

Вищевикладене обумовило *мету* представленого дослідження, яка полягає у дослідженні стану та визначенні особливостей кредитного забезпечення регіонального розвитку на прикладі Карпатського макрорегіону.

Дослідження доводять, що на нинішньому етапі розвитку економіки в умовах тотального дефіциту фінансових ресурсів банківські кредити залишаються для реальної економіки ледь не єдиним їх джерелом. В зв'язку із цим набуває ще більшої значущості роль банківської системи у фінансуванні економічного зростання, що особливо гостро спостерігається саме на регіональному рівні.

Карпатський макрорегіон, який охоплює 4 області Західної України, за своїм економічним розвитком визначається як регіон із обмеженими фінансовими ресурсами, а області, які входять до його складу, належать до дотаційних та частина з них – до депресивних. Рівень забезпеченості населення Карпатського регіону банківськими установами є достатнім: проведені розрахунки показали, що на 10 тис. осіб населення в середньому припадає 4,2 банківські установи. Для порівняння, у західних державах щільність банківської мережі коливається від 1 до 4–5 банків і їх відділень на 10 тис. мешканців (без урахування ощадних і небанківських кредитних установ). В Німеччині цей показник дорівнює 5, в Швейцарії – 7,14. В Карпатському регіоні зареєстровано та функціонує 6 банківських установ – юридичних осіб, серед яких зареєстрований у м. Ужгород «КомІнвестБанк» (банк із 100% вітчизняного капіталу) та 5 банків, зареєстрованих у м. Львові; в решті областей Карпатського України немає жодного банку – юридичної особи. Причому регіональна структура розміщення центральних офісів банківських установ є сталою вже впродовж останніх восьми років.

Основним джерелом, що формує ресурсно-фінансову базу банківської системи регіону, є депозитні ресурси: поточні рахунки та строкові депозити юридичних і фізичних осіб. Аналіз залучених банківськими установами коштів фізичних та юридичних осіб у розрізі областей Карпатського регіону показав нижчезазначене (табл. 1).

За показником «депозити фінансових корпорацій» сумарно області показали позитивну динаміку, абсолютне відхилення (7 місяців 2012 р.) 2008 р.) склало 29 млн. грн. В розрізі областей: Закарпатська, Чернівецька та Івано-Франківська області характеризувались від'ємними результатами (-20 млн. грн., -11 млн. грн. та -3 млн. грн. відповідно); проте Львівська область мала стабільну позитивну динаміку (за винятком незначного падіння 2010 р.) 2009 р., що становило 11 млн. грн.). Збільшення обсягів депозитів фінансових корпорацій склало 63 млн. грн., що нівелювало від'ємні результати інших областей макрорегіону. Однак, слід констатувати, що частка обсягів залучених коштів фінансових корпорацій у структурі залучених всього по країні склала в середньому лише 2,31%!

За показником «депозити нефінансових корпорацій»: сумарно, депозити, залучені банківськими установами, що діють на територіях областей Карпатського регіону, складають відповідно 3,27% у 2008 р., 3,2% у 2009 р., 3,04% у 2010 р., 2,86% у 2011 р. та 2,81% у 2012 р. залучених депозитів нефінансових корпорацій України загалом.

Таблиця 1

Кошти, залучені банківськими установами Карпатського регіону України,
2008 – 7 місяців 2012 р., млн. грн.*

	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
<i>Депозити фінансових корпорацій</i>					
Україна, всього	19305	15621	19022	21799	17183
Карпатський регіон, усього	396	388	456	471	425
Закарпатська	44	41	44	29	24
Івано-Франківська	86	77	148	131	83
Львівська	237	249	238	293	300
Чернівецька	29	21	26	18	18
<i>Депозити нефінансових корпорацій</i>					
Україна, всього	118188	94796	116105	153120	149801
Карпатський регіон, усього	3868	3038	3530	4383	4249
Закарпатська	464	309	383	437	432
Івано-Франківська	596	532	626	763	681
Львівська	2363	1932	2212	2894	2863
Чернівецька	445	265	309	289	273
<i>Депозити домашніх господарств, всього</i>					
Україна, всього	217860	214098	275093	310390	345508
Карпатський регіон, усього	21671	12614	23846	25085	27822
Закарпатська	2305	2114	2607	2701	3039
Івано-Франківська	3754	3323	4131	4432	4935
Львівська	13367	5050	14461	15157	16735
Чернівецька	2245	2127	2647	2795	3113

* Складено за даними офіційного сайту НБУ. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.

Серед інших макрорегіонів України Карпатський регіон посідає одне з останніх місць. За нашими розрахунками, протягом досліджуваного періоду Карпатський регіон випереджав лише Поліський та Подільський. Частка цих регіонів у структурі загальноукраїнського відповідно складає 2,144% та 2,186%. Для порівняння: частка Центрального регіону складає – 50,313%, Придніпровського – 15,022%, Донецького – 13,371%. Розмах варіації між регіоном – лідером (Центральним економічним районом) та Карпатським регіоном за показником «депозити нефінансових корпорацій» сягає 16,53 разу.

За показником «депозити домашніх господарств» серед областей Карпатського регіону найвищими значеннями характеризувалась Львівська область, а найнижчими – Закарпатська, розмах варіації між якими складає 5,51 разу. Розмах варіації між Львівською та Івано-Франківською областями складає 3,39 разу, між Львівською та Чернівецькою відповідно 5,38 разу (рис. 1).

При розрахунку обсягів депозитів домашніх господарств на одну особу доведено, що лідером за рівнем заощаджень домашніх господарств у Карпатському регіоні є Львівська область (протягом досліджуваного періоду в середньому їх обсяги становили 5650,798 грн. на одну особу). Позитивна

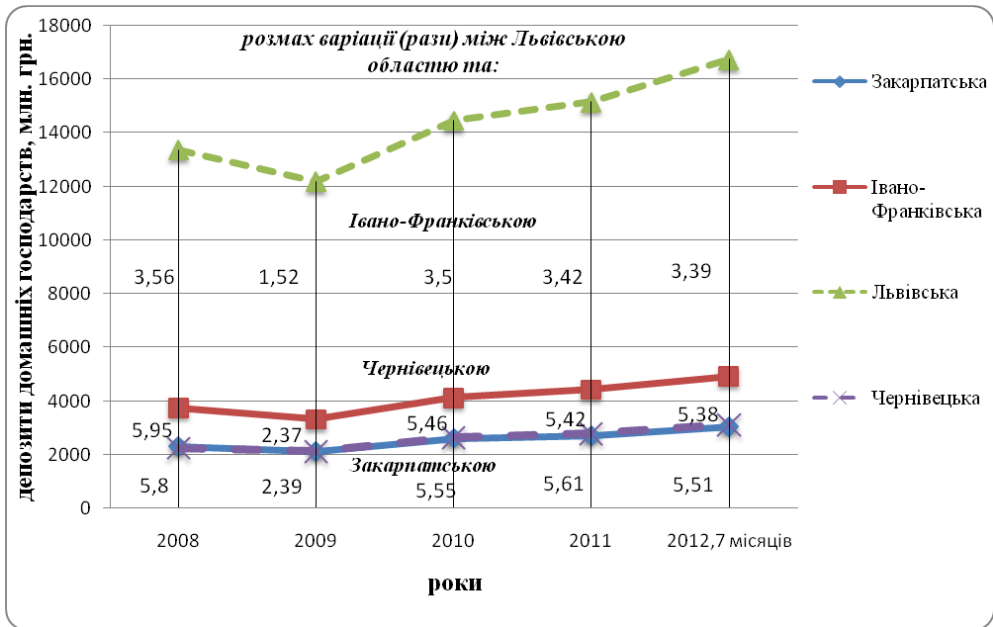

Рис. 1. Динаміка показника «залучені депозити домашніх господарств» у розрізі областей Карпатського макрорегіону, млн. грн.

динаміка по області спостерігалась протягом усього досліджуваного періоду, за винятком періоду 2008/2009 рр., який характеризувався масовим вилученням депозитів із банківських установ, що було пов'язано із впливом фінансової кризи.

Цікавими виявились результати співставлення вищедосліджених показників по Львівській області та Україні загалом у розрахунку на одну особу населення, що дозволило зробити ряд узагальнень. Рівень депозитів фізичних та юридичних осіб на одну особу у Львівській області був незначно нижчим, ніж у середньому по Україні. Протягом 2006–2009 рр. Львівщина «відставала» від України за цим показником у середньому на 0,81%. Показник «кошти фізичних осіб у розрахунку на одну особу» в середньому перевищував аналогічний по Україні на 1,1%: 1,17% – у 2006 р., 1,09% – у 2007 р., 1,12% – у 2008 р. та 1,03% – у 2009 р. Тобто у Львівській області рівень заощаджень населення є стабільно вищим, ніж у середньому по Україні. В інших областях Карпатського регіону спостерігались ідентичні тенденції.

Найменший рівень заощаджень домашніх господарств спостерігається у Закарпатській області, його обсяги в середньому становлять 2858,51 грн. на одну особу. В структурі загальноукраїнських обсяги залучених депозитів домашніх господарств по Карпатському регіоні склали відповідно, у 2008 р. – 9,95%, у 2009 р. – 5,89%, у 2010 р. – 8,67%, у 2011 р. – 8,08% та за результатами 7 місяців 2012 р. – 8,05%. Для порівняння: частка Центрального регіону становила 36,81%, Придніпровського – 13,25% (рис. 2).

Дослідження динаміки процентних ставок за депозитами, залученими на рахунки нефінансових корпорацій та домашніх господарств, дозволяє констатувати, що вартість депозитів нефінансових корпорацій була найнижчою у 2010 р., причому цікавою видається тенденція, коли в

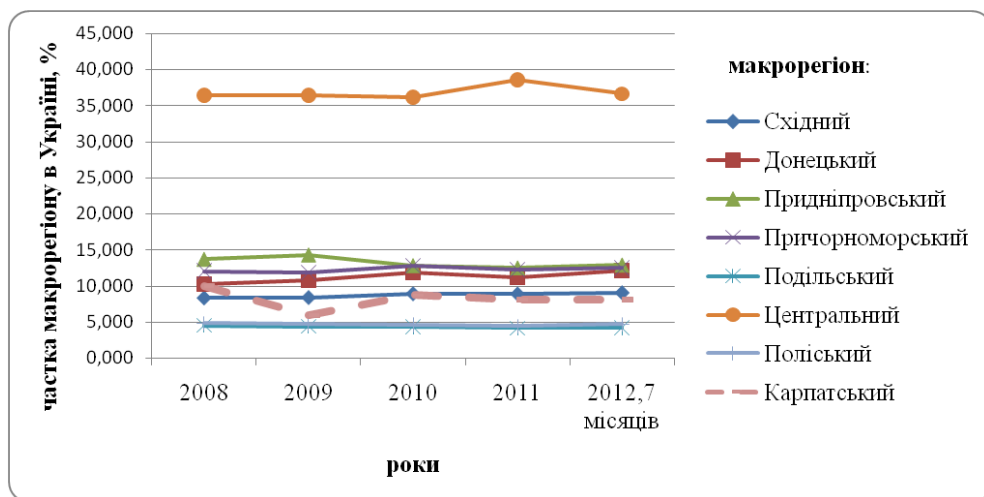

Рис. 2. Динаміка частки макрорегіонів України за показником «залучені депозити домашніх господарств» (Розраховано з використанням даних офіційного сайту НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>)

середньому по Карпатському регіону в 2010 р. процентна ставка становила 8,15%, що в 1,43 разу вище, ніж середньозважена по Україні.

Розрахунки показують, що вказана тенденція мала місце протягом всього досліджуваного періоду за депозитами нефінансових корпорацій. Одночасно із цим вартість депозитів домогосподарств практично збігалась із середньозваженою процентною ставкою по Україні загалом. Для порівняння: в листопаді 2012 р. процентні ставки за депозитами досягли максимуму 2012 р. За гривневими депозитами вони склали в середньому 19%–21% річних, за доларовими – 8–9%, а за рахунками в євро – 6–7%. Спостерігалось незначне коливання в межах 0,1–0,5%.

Розширення ресурсної складової банківського сектора регіону повинно сприяти зростанню обсягів кредитування та забезпечення доступності кредитів для позичальників. Стратегічним завданням банківського сектора є кредитування реального сектора економіки. На практиці комерційні банки можуть використовувати залучені ресурси для спекулятивних операцій на валютному ринку, фондовому ринку тощо, тобто банки розглядаються як фінансові посередники, які одержують доходи від кредитування клієнтів в обсягах, що залежать від заощаджень клієнтів. Відповідно, розширення кредитної бази за рахунок коштів вкладників створює додаткові можливості для розвитку економіки області, а скорочення може привести до економічної кризи у зв'язку з браком оборотних коштів підприємств реального сектору і зменшенням обсягів виробництва продукції.

Дослідження рівня забезпеченості областей Карпатського регіону кредитним ресурсами дали змогу виявити такі тенденції. За обсягом кредитів, наданим іншим фінансовим корпораціям, частка Карпатського регіону в структурі загальноукраїнських обсягів протягом досліджуваного періоду склала в середньому 1,62%. Причому слід зауважити, що протягом 2008–2010 рр. вона становила близько 2,3%, а у 2011–2012 рр. – лише 0,83%. Такі цифри свідчать про відсутність впливу кредитних установ регіону на ринок міжбанківських запозичень та лише підтверджують певну

депресивність регіону за розвитком фінансового сектора у порівнянні з іншими регіонами України.

За обсягами кредитів, наданих нефінансовим корпораціям і некомерційним організаціям банками Карпатського регіону спостерігається стабільна тенденція до їх скорочення. Так, частка кредитів, наданих в економіку, в структурі загальноукраїнського показника становила у: 2008 р. – 4,91%:, 2009 р. – 3,85%, 2010 р. – 3,06%, 2011 р. – 2,5%, станом на кінець липня 2012 р. – 2,34%.

Стабільна негативна динаміка свідчить про незацікавленість, по-перше, банківських установ регіону у кредитуванні економіки та підтверджує загальну тенденцію до скорочення кредитування загалом з боку банківської системи і, по-друге, у небажанні бізнесу користуватись послугами з кредитування, що пов'язане з цілою низкою причин: високою ризикованістю кредитування, надвисокою вартістю кредитів, підвищенням вимог до позичальників і, як наслідок, складністю з отримання кредитів тощо.

Проте, слід зауважити, що обсяги кредитів, наданих нефінансовим корпораціям і некомерційним організаціям банками Львівського регіону в період 2006-2008 рр., мали позитивну тенденцію: загальна сума наданих кредитів становила, станом на кінець періоду, в 2006 р. – 25937,00 млн. грн., в 2007 р. – вже 39172,5 млн. грн. (приріст склав 29,51%), а на 2008 р. – досягла 62559,00 млн. грн., тобто збільшилась до попереднього року на 12419,00 млн. грн. (приріст дорівнював 19,85%). За подальший період, 2009 р. – до стану на 1 липня 2010 р. сума наданих кредитів зменшилась до 59354,00 млн. грн. до 53726,00 млн. грн. відповідно. Станом на кінець липня 2012 р. банки області практично досягли рівня 2009 р.: обсяги кредитування економіки досягли позначки 9190 млн. грн. (2009 р. – 9280 млн. грн.).

Міжрегіональне порівняння за показником «кредити, надані нефінансовим корпораціям» (табл. 2) дозволило встановити розмах варіації у 16,61 разу між Центральним, найбільш розвиненим, та Карпатським макрорегіонами. Однак Карпатський макрорегіон є лідером серед регіонів – сусідів та перевищує Подільський макрорегіон у 2,15 разу та Поліський – у 1,56 разу.

Частка Карпатського регіону в структурі України за показником «кредити, надані домашнім господарствам» становила відповідно 9,29%, 9,44%, 5,9%, 8,68% та 8,49%. Серед областей Карпатського регіону лідером є Львівська, проте має місце загальна для всіх областей тенденція до зниження обсягів виданих кредитів. Абсолютне відхилення 2012/2008 рр. становить: Закарпатська область -2585 млн. грн., Івано-Франківська область -2101 млн. грн., Львівська область -3371 млн. грн., Чернівецька область -1897 млн. грн. Однак загальна тенденція до зменшення суми наданих домогосподарствам кредитів є загальнодержавною: абсолютне відхилення відповідно по Україні становить -90730 млн. грн.: обсяги кредитів на споживання протягом досліджуваного періоду стабільно зменшувались у всіх економічних районах.

Аналіз диференціації макрорегіонів за показником «кредити, надані домашнім господарствам» дозволяє констатувати, що Карпатський регіон займає досить високу позицію. Середнє значення частки регіону в Україні становить 8,96%, випереджаючи чотири економічні райони України.

Частка макрорегіону за показником «кредити, надані нефінансовим корпораціям», % від загального*

Макрорегіон	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Середнє значення
Україна	100	100	100	100	100	-
Східний	5,860	5,020	4,855	3,987	4,024	4,75
Донецький	9,001	8,799	7,402	6,740	6,679	7,72
Придніпровський	14,14	15,47	18,30	20,74	21,92	18,11
Причорноморський	7,52	6,80	6,99	6,77	6,87	6,99
Подільський	1,85	1,70	1,50	1,37	1,36	1,56
Центральний	54,02	55,95	55,66	56,24	54,66	55,31
Поліський	2,71	2,41	2,23	1,66	1,63	2,13
Карпатський	4,91	3,85	3,06	2,50	2,34	3,33
в т. ч. частка області в макрорегіоні:						
Закарпатська	9,31	11,15	11,05	7,92	7,09	9,31
Івано-Франківська	25,99	24,80	18,81	15,23	15,86	20,14
Львівська	55,40	52,20	56,66	61,28	66,70	58,45
Чернівецька	9,30	11,85	13,48	15,56	10,36	12,11

* Розраховано з використанням даних офіційного сайту НБУ. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.

Однак розмах варіації між регіоном-лідером Центральним та Карпатським регіоном становить 4,02 разу.

Дослідження вартості наданих банківськими установами регіону кредитів дозволило констатувати, що за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, їх вартість у порівнянні із середньозваженою процентною ставкою по Україні загалом була стабільно вищою протягом усього досліджуваного періоду. Це пояснюється потребою економіки регіону в кредитних ресурсах та їх недостатніми обсягами, що стало наслідком збільшення вартості залучених ресурсів, наявності девальваційних очікувань, а також характерного підвищення попиту реального сектору на банківське кредитування (в т. ч. з метою фінансування імпорتنих контрактів). Так само слід брати до уваги загальнодержавну тенденцію до зменшення кредитування загалом, що напряду пов'язане із фінансовою кризою 2008–2009 рр., коли відбулося практично повне припинення процесів кредитування в Україні: суттєве зростання процентних ставок коливалося у межах від 20% до 40% річних.

На міжбанківському ринку кредитування склалась ситуація, коли ставки за гривневими кредитами сягнули понад 20%, ставки для кредитування як реального, так і приватного секторів – ще вищі (плата за короткостроковий споживчий кредит у гривнях коливається в межах від 21% до 39% річних). «Причина банальна – перманентний дефіцит гривні в банківському секторі» [3].

Щодо вартості кредитів, наданих домашнім господарствам, то вона протягом останніх років також зростає. Серед досліджуваних областей найдорожчими були кредити на споживання в Івано-Франківській області, у порівнянні із 2008 р. їх вартість зросла в 1,26 разу (24,8% у 2008 р. проти

31,2% у 2012 р.). Проте у порівнянні із середньозваженою процентною ставкою по країні загалом значного розриву не спостерігається.

Підсумовуючи, слід наголосити, що спостерігається катастрофічний розрив між макрорегіонами України не лише за основними показниками соціально-економічного розвитку, а й за показниками, що характеризують можливості їх кредитного забезпечення. Для прикладу, співвідношення коефіцієнта варіації за показником «кредити, надані домашнім господарствам» у розрізі макрорегіонів сягає в середньому 201,88%. Результати розрахунків лише доводять системність процесів міжрегіональної асиметрії та поглиблення розриву між регіонами – лідерами та іншими регіонами, в число яких входить і Карпатський макрорегіон.

У структурі активів банків по системі всього частка областей Карпатського регіону відповідно складає: Закарпатська область – 2,13%, Івано-Франківська – 1,96%, Львівська – 4,21%, Чернівецька – 1,52%. Щодо власного капіталу банків – юридичних осіб областей, то, для прикладу, власний капітал одного банку «Приватбанк», що зареєстрований у Дніпропетровській області, склав станом на 1.01 2012 р. 16746,978 млн. грн., що в 12,84 разу більше, аніж сукупний власний капітал банків – юридичних осіб Львівської області, та в 9,13 разу більше, аніж сумарно власний капітал усіх банків областей Карпатського регіону України.

За результатами проведеного дослідження можна зробити ряд висновків.

У структурі України за розвитком банківського сегмента регіонального фінансового ринку Карпатський економічний район займає, на жаль, одне з останніх місць. Сукупно частка регіональних банків становить лише 3,44%. Левова частка фінансово-кредитних установ, що діють у регіоні – інорегіональні. В двох з чотирьох областей регіону немає жодного місцевого банку. Проте позитивним моментом є те, що щільність кредитних установ є досить значущою у порівнянні, для прикладу, з розвиненими країнами Європи.

Рівень забезпечення економіки регіону кредитними ресурсами є дещо нижчим за середньоукраїнський рівень. Протягом досліджуваного періоду частка кредитів, наданих банківськими інституціями в економіку Карпатського регіону, становила лише 3,3% від загальноукраїнського значення. Приріст ВРП, який відбувається за рахунок кредитних вкладень в економіку регіону, є незначним та протягом досліджуваного періоду становив близько 2,6%.

Однозначно слід констатувати, що політика інорегіональних кредитних установ у Карпатському регіоні спрямована не на розвиток економіки, її пріоритетом є приватний клієнт. Причини цього є цілком очевидними. На тлі загальної тенденції до зменшення обсягів та зростання вартості кредитів завданням банків є «викачування» грошових ресурсів з регіону. В процесі відтворення левова частка грошових ресурсів потрапляє в інші регіони, здебільшого регіони, де діють материнські структури кредитних установ, та задіюються у вигляді кредитних ресурсів для потреб їх економік. При цьому вартість кредитів для суб'єктів економіки в Карпатському регіоні є вищою, ніж у середньому по Україні.

Зацікавленість кредитних установ у приватному клієнті в областях Карпатського регіону є очевидною. Адже саме в цих областях спостерігається надвисокий рівень трудової міграції, рівень переказів трудових мігрантів є стабільно надвисоким. Окрім того, населення Карпатського регіону історично має схильність до заощаджень, що визначається його ментальністю.

Слід зазначити, що підвищення зацікавленості банківського сектору в співпраці з реальною економікою регіону лежить, у першу чергу, в площині управління регіональним розвитком, через механізми дії якого має забезпечуватись конкурентоздатність регіону, його інвестиційна привабливість та зацікавленість фінансово-кредитних установ у налагодженні із ним середньо – та довгострокової співпраці.

Список використаних джерел

1. Пшик Б. І. Фінансово-кредитні відносини в Україні: становлення, розвиток, напрями вдосконалення : монографія / Б. І. Пшик ; – Інститут регіональних досліджень НАН України. – К.: УБС НБУ, 2011. – 551 с.
2. Фінанси регіону: теорія, проблеми, практика : монографія / М. А. Козоріз, А. Я. Кузнецова, І. З. Сторонянська, Г. В. Возняк. – К. : УБС НБУ, 2010. – 271 с.
3. Deutsche Welle В Україні бракує грошей на кредити / Deutsche Welle // Економіка від 17.11.2011. – Режим доступу : <http://www.dw-world.de/dw/article/015539494,00.html>.

Музыка И. С. Особенности кредитного обеспечения развития Карпатского региона Украины.

Проведен анализ состояния и тенденций кредитного обеспечения областей Карпатского макрорегиона. Определена динамика показателей, характеризующих ресурсную базу коммерческих банков региона в общем и в разрезе областей, входящих в его состав. Определены основные проблемы обеспечения региона банковскими кредитными ресурсами.

Ключевые слова: макрорегион, банковская система, банки, ресурсная база, кредитное обеспечение.

Muzyka I. S. Peculiarities of Credit Maintenance Development in the Carpathian Region of Ukraine.

The analysis of the state and trends in credit maintenance regions of the Carpathian macroregion. Defined dynamics of indicators for characterizing the resource base of commercial banks in the region in general and in terms of the regions that are part of it. The basic problems of region providing by bank credit are defined.

Key words: macroregion, banking system, banks, resource base, credit maintenance.

Надійшло 25.07.2013 р.